Zuzana Popovičová Sedláčková

Bartalošová Perla, Dzúr Martin, Orgoňová Oľga, Vajsábel Martin: Slovník policajných profesionalizmov

Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2021, ISBN 978-80-223-5277-2, 150 s.

Viete, čo sa stane, keď sa stretne emjednotka s emdvojkou? No predsa spustia štekačku hodnú špecialkára.

Ak si nezainteresovaný čitateľ štylizovaný úvod spestril povzdychom, že na pochopenie zmyslu viet by potreboval slovník, s potešením konštatujeme, že sa jeho prianie vyplnilo. V roku 2021 kolektív autorov (Perla Bartalošová, Oľga Orgoňová, Martin Dzúr a Martin Vajsábel) priniesol odbornej aj laickej verejnosti obsahovo a čitateľsky zaujímavý *Slovník policajných profesionalizmov*, vďaka ktorému dokážeme dešifrovať, že *špecialkár* (v použitom význame) je policajný pes špecializovaný na vyhľadávanie (živých aj mŕtvych) ľudí, drog, zbraní a podobne. *Emjednotka* aj *emdvojka* sú policajné psy cvičené osobitne na vyhľadávanie mŕtvol a *štekačka* je hlasná signalizácia nálezu (štekaním).

Slovník policajných profesionalizmov je v slovenskom prostredí dielo výnimočné vo viacerých smeroch. Na jednej strane samotným námetom, ktorým je koncentrácia pozornosti na prácu polície, vybraných vyšetrovacích praktík, zbraní a pomôcok využívaných v službe, ďalej typov uniforiem, vozidiel a iných špecifík spojených s činnosťou slovenských policajných zložiek. Tieto aspekty sú v slovníku priblížené prostredníctvom jazykových jednotiek – profesionalizmov. Na druhej strane je *Slovník policajných profesionalizmov* publikácia, ktorá svojim spracovaním túži inšpirovať širší diapazón profesijne a záujmovo rozdielnych prijímateľov vrátane laikov, a tak v akceptovateľnej miere popularizovať prácu polície.

Iniciátorkami vzniku diela a jeho koncepcie bola dvojica lingvistiek z Katedry slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave – prof. PhDr. Oľga Orgoňová, CSc. a PhDr. Perla Bartalošová, PhD. Rozloženie tvorivých síl pri príprave slovníka nebolo náhodné. Oľga Orgoňová sa skúmaniu profesionalizmov v rôznych profesijne diferencovaných sférach na Slovensku systematicky venuje niekoľko rokov (z množstva prác výberovo pripomíname výskumy profesijnej reči zdravotníkov, divadelníkov). Perla Bartalošová zas v diele prepojila svoje vedecké úsilie zamerané na spoznávanie materinského jazyka s osobným záujmom o kriminalistiku a prácu polície. Lingvistky pri príprave publikácie spolupracovali s viacerými konzultantmi z radov polície – menovite s npor. Mgr. Martinom Dzúrom, PhD. z Kriminalistického a expertízneho ústavu Policajného zboru a npráp. JUDr. Martinom Vajsáblom z Obvodného oddelenia Policajného zboru Bratislava Rača, a taktiež aj s desiatkami ďalších odborníkov z Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Práve úzka spolupráca lingvistiek a príslušníkov Policajného zboru podporuje hodnovernosť i korektnosť informácií prezentovaných v *Slovníku policajných profesionalizmov*. Okrem prizvaných konzultantov a odborníkov tvorili významnú zložku pri príprave diela aj anonymní informátori z radov polície, vďaka ktorým sa podarilo zozbierať úctyhodný počet autentických policajných profesionalizmov.

Slovník policajných profesionalizmov pozostáva z niekoľkých častí. Úvodný *Predslov* (s. 3 – 9) je vnútorne členený na viacero čiastkových podkapitol. V rámci nich sa jadrne vysvetľuje nosný pojem slovníka, ktorým je profesionalizmus (*Čo je profesionalizmus?*, s. 4), uvádzajú sa okolnosti získavania materiálu a približuje sa spôsob zápisu a výkladu slovníkových hesiel (*Charakteristika slovníka*, s. 6 – 8). Profesionalizmy (profesijná lexika) sú spisovné aj nespisovné slová používané ľuďmi istej profesie, resp. zamestnancami v konkrétnom pracovnom prostredí. Zozbierané policajné profesionalizmy sú aktívne

využívané členmi Policajného zboru pri ich polooficiálnej alebo neformálnej komunikácii a môže ísť o kratšie podoby policajných termínov, definícií trestných činov, názvov oddelení policajných úradov, policajných hodností, zbraní, uniforiem a mnohých ďalších aspektov súvisiacich s prácou policajných zložiek. Dôvody na použitie profesionalizmov spočívajú predovšetkým v uľahčení bežnej, každodennej komunikácie zainteresovaných ľudí a v ich snahe vyjadriť sa dostatočne efektívne, ale zároveň jazykovo ekonomicky.

Autorský kolektív (porov. aj *Predslov*, s. 3 – 4) nadobudol lingvistický materiál systematickým výskumom priamo v kontakte so stovkami pracovníkov polície, a to jednak na základe bezprostredných rozhovorov s príslušníkmi Policajného zboru, jednak prostredníctvom dotazníkového prieskumu. Informátori pochádzali z rôznych častí Slovenska (prevažoval však západ Slovenska) a išlo o vekovo aj kariérne nehomogénnu skupinu respondentov a respondentiek rôznych odborov a útvarov polície (konkrétnejšie percentuálne vyčíslenie je dostupné na s. 4). Slovníková časť publikácie ponúka súbor približne 900 abecedne zoradených slovníkových hesiel, ktoré sú zozbierané z oblasti policajnej kynológie, dopravnej, poriadkovej, hraničnej, cudzineckej, kriminálnej, finančnej a železničnej polície. Súčasťou materiálu sú aj výrazy z kriminalisticko-expertíznych činností a z oblasti väzenskej a justičnej stráže. Okrem slovníkovej časti a úvodných častí obsahuje slovník aj *Zoznam skratiek používaných v slovníku* (s. 11 – 14), ktorý uľahčuje výklad slovníkových hesiel.

Dvojica lingvistiek na seba zobrala úlohu „mediátoriek“ medzi profesijne rôznorodými používateľmi jazyka a širokou laickou verejnosťou v záujme sociálnej inklúzie, čo je možné identifikovať v samotnom spôsobe spracovania slovníkových hesiel. Hlavnou ambíciou autorov bolo sprostredkovať policajné profesionalizmy verejnosti primerane obsažne a presne, ale zároveň čitateľsky nenáročným spôsobom. Spracovanie slovníkových hesiel rešpektuje jednotnú vizuálnu štruktúru. K hrubo vytlačenému policajnému profesionalizmu (slovníkovému heslu) je pripojený terminologický alebo neutrálny náprotivok. Následne sa uvádza obsiahlejšie vysvetlenie. Náročnosť výkladu niektorých hesiel, potreba väčšej presnosti pri výklade vybraných javov a neľahká úloha autorov popularizovať získané poznatky určite ovplyvnili štylizačné stvárnenie výkladu hesiel v tom smere, že niektoré smerujú skôr k „laickejšej“ podobe (sú opisnejšie, názornejšie), iné výklady sú akoby parafrázou odborných definícií (postrehnúť to môžeme najmä pri heslách, ktorých výklady sa opierajú o preskriptívne texty, zákony, vyhlášky a pod.).

Slovníkové heslá (prevažne jednoslovné, ale aj viacslovné ustálené jednotky) nedisponujú slovnodruhovou charakteristikou, rovnako v slovníku absentuje naznačenie pádových prípon, ak je jazyková jednotka (potenciálne) ohybná. Uvádzanie týchto informácií autori nepovažovali za relevantné. Po prvé preto, že slovník policajných profesionalizmov nesystematizuje celospoločensky používané a v istých sférach aj záväzné prostriedky komunikácie (tak ako to robí napr. výkladový *Krátky slovník slovenského jazyka* z r. 2003 alebo kodifikačná príručka *Pravidlá slovenského pravopisu* z r. 2013). Policajné profesionalizmy „si žijú“ vlastným životom bez oficiálnej regulačnej sily, pričom sa používajú prevažne v spontánnej hovorenej (nie písanej) reči členov policajných zložiek. Variantnosť výrazov (v slovníku zaznačovaná prostredníctvom lomky) je preto bežná na zvukovej aj gramatickej rovine profesijných slov. Uveďme niekoľko príkladov: *déčkar/déčkár* (odsúdený v oddiele doživotných trestov); tiež *macko/mackó* (eskortný opasok, o ktorý sa pripínajú nasadené putá založené obvinenej/odsúdenej osobe).

Značnú precíznosť autorov možno identifikovať pri uvádzaní synoným jednotlivých hesiel (signalizovaných odkazom **Syn**.), ktorá plasticky poukazuje na variabilnosť označenia jedného javu či predmetu a potenciál nazvať tento jav viacerými pomenovaniami. Frekvencia použitia konkrétneho výrazu členmi polície či dokonca jeho znalosť/neznalosť medzi policajtami môže súvisieť s regionálnou pôsobnosťou informátorov, prípadne

s pôsobnosťou v rámci policajných útvarov. Na margo avizovanej synonymie výrazov *déjednotka* a *dédvojka* (s. 38) k slovu *drogár* (s. 43) – t. j. špecializovaný policajný pes cvičený na vyhľadávanie drog, by bolo možné z pohľadu laika otvoriť diskusiu, či aj *emjednotka* a *emdvojka* (pes na vyhľadávanie mŕtvol, s. 49) nie je synonymom slova *mŕtvolkár* (taktiež pes cvičený na vyhľadávanie mŕtvol, s. 78). V prípade, že policajné profesionalizmy tvoria opozitné dvojice, slovník na túto skutočnosť upozorňuje odkazom **Opak**., konkrétne napríklad *zmennosť* (nerovnomenne rozvrhnutý pracovný čas, s. 142) a *rovnomernosť* (rovnomerne rozvrhnutý pracovný čas, s. 110).

Za osobitne prínosné považujeme pri výklade hesiel odkazy formou **Pozri aj**. Tento spôsob zvolili autori pri odkazovaní na tematicky súvisiace slová a tiež na neznáme slová, ktoré boli použité vo výklade. Vďaka tomu sa čitateľ oboznamuje s vybranou problematikou policajných špecifík komplexne.

Všimnime si ilustračný príklad (s. 66):

> **kázeňák ▪ rozhodnutie o treste odsúdenej osoby ▪** Rozhodnutie o uložení disciplinárneho trestu odsúdenej osobe, písomné pokarhanie za menej závažný priestupok. Za závažnejší priestupok alebo za opakovanie priestupkov (napríklad koňovania) dostáva odsúdený prísnejší trest v samoväzbe, na tzv. samotke. ► **Syn**. FLAJSTER. ► **Pozri aj**: SAMOTKA, KOŇOVANIE.

a následne aj heslo *koňovanie* (s. 70)

> **koňovanie ▪** výmenný obchod medzi väznenými osobami ▪ Ilegálna výmena či predaj potravín a iných vecí medzi väznenými osobami v zariadeniach na výkon väzby či na výkon trestu odňatia slobody. Presuny sa robia tak, že sa tovar (v igelitkách, ponožkách a pod.) spúšťa na niti z okna nadol do okna alebo na pevnom vlákne sa presúva do okna susednej cely. V prípade prichytenia nasleduje za túto zakázanú činnosť disciplinárny trest. ► **Pozri aj**: FLAJSTER, KÁZEŇÁK, SAMOTKA.

V slovníku dostali priestor aj také výrazy, ktoré majú skôr exkluzívny (hravý až expresívny) charakter a môžu byť preto vnímané na hranici medzi profesionalizmami a slangizmami, pre ktoré je expresívnosť príznačná. Všimnime si napríklad slovo *vyberač* (príslušník predovšetkým dopravnej polície ukladajúci pokuty, s. 134), prípadne aj *trúbkar/trúbkár/trubkár* (príslušník dopravnej polície, pomenovanie súvisí s tým, že policajti dávajú vodičom pri dychových skúškach fúkať do predmetu, ktorý tvarom pripomína trúbku, s. 126). Takéto heslá autori slovníka formálne zvýrazňujú oproti iným heslám pomocou kurzívy, ale ako aj sami zdôrazňujú, považovali ich za vhodné v slovníku uviesť práve preto, že sú dokladom živej reči sledovanej profesijnej skupiny (porov. aj s. 6 – 7).

Na záver už len dodáme, že *Slovník policajných profesionalizmov* je výnimočné dielo. Pre bežného používateľa jazyka má nezanedbateľnú informačnú, ale aj praktickú hodnotu. Lingvistu môže motivovať do ďalšieho výskumu na poli skúmania profesijne determinovanej lexiky konkrétnej pracovnej sféry a zároveň môže byť v budúcnosti svedectvom o stave jazyka v konkrétnom časovom období. Prekladateľom do/zo slovenčiny alebo tvorcom filmov či seriálov s kriminálnou tematikou môže napomôcť pri štylizácii dialógov a kreovať tak autenticitu reči postáv. Príslušníkom Policajného zboru umožní vstúpiť a hlbšie spoznať prácu a aspekty komunikácie svojich kolegov z iných odborov a oddelení. Skrátka, publikácia otvára priestor policajtom a aj „nepolicajtom“ k spoznávaniu práce polície prostredníctvom jazyka.

Mgr. Zuzana Popovičová Sedláčková, PhD.
Katedra slovenského jazyka
Filozofická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
e-mail: zuzana.popovicova.sedlackova@uniba.sk